

Referenser

Evans, Gareth, 2008. "The Responsibility to Protect: An Idea Whose Time Has Come... and Gone?", *International Relations*, 22(3), s. 283-298.

ICISS, 2001. *The Responsibility to Protect*. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. Ottawa: International Development Research Centre. Tillgänglig på <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>, citerad 6/12 2011.

Jormfeldt, Johanna, 2011. *Skoldemokratins fördolda jämställdhetsproblem. Eleverfarenheter i en könssegregerad gymnasieskola*. Linnaeus University Dissertations. Nr 32/2011. Växjö, Linnaeus University Press.

Anmälan av Jörgen Johansson

I Johanna Jormfeldts doktorsavhandling, *Skoldemokratins fördolda jämställdhetsproblem – Eleverfarenheter i en könssegregerad gymnasieskola* (Linnaeus University Dissertations nr 32/2011) uppmärksammas skolans demokratiuppdrag och vilka erfarenheter gymnasieelever har av skoldemokrati. Avhandlingen präglas av ett jämställdhetsperspektiv och utgångspunkten tas i det faktum att den svenska gymnasieskolan är starkt könssegregerad. Syftet med avhandlingen är att analysera eleverfarenheter av skolans demokratiuppdrag ur ett jämställdhetsperspektiv. Det är tre frågeställningar som vägleder studien:

1. Vilken betydelse har könskontexten (dvs. andelen kvinnor respektive män i en klass/grupp) för manliga och kvinnliga elevers skoldemokratierfarenheter?
2. Vilken betydelse har programkaraktären (typ av gymnasieprogram) för manliga och kvinnliga elevers skoldemokratierfarenheter?
3. Hur ser relationen ut mellan manliga och kvinnliga elevers skoldemokratierfarenheter?

Till den tredje frågeställningen fogas även en kompletterande frågeställning som

behandlar frågan om vilken betydelse elevernas skoldemokratierfarenheter har för deras medborgarfostran (röstningsambition i kommande riksdagsval) respektive lärande (kunskapsnivå mätt i betyg)?

Centralt i avhandlingen står begreppet skoldemokratierfarenheter som Jormfeldt definierar som vardagliga erfarenheter av det relationella samspelet mellan eleverna samt mellan eleverna och deras lärare. Jormfeldt gör en poäng av att begreppet avser att fånga in i vilken mån eleverna "erfar demokrati" under sina skoldagar i allmänhet och det är inte frågan om i vilken grad det pågår en explicit undervisning om eller i demokrati i skolan eller ens om graden av elevengagemang i formella institutioner som t.ex. klassråd eller elevråd. Det är alltså vardagsdemokratiska erfarenheter som fokuseras och i denna bemärkelse representerar Jormfeldts avhandling något tämligen unikt i forskningen om skolans demokratiska uppdrag. Begreppet skoldemokratierfarenheter operationaliseras i undersökning med hjälp av tre olika dimensioner som samtliga är kopplade till tre skilda demokratiteoretiska modeller. Den första dimensionen benämns inflytande och utgår från deltagardemokratiska ideal och omfattar frågor om hur eleverna kan utöva direkt påverkan på sin vardagstillvaro i skolan (inflytande över ordningsreglerna i skolan, inflytande över skolans matsedel, inflytande över innehållet och arbetsformerna i skolarbetet). Den andra dimensionen, som bygger på deliberativt grundade demokratiideal, benämns diskussion och omfattar frågor om kommunikationen i skolmiljön (både mellan elever och mellan lärare och elever). Den tredje dimensionen benämner Jormfeldt rättssäkerhet och grundas i ett konstitutionalistiskt demokratiideal och mäter elevernas upplevelser av att få en rättssäker examination och betyg i skolan.

Det analytiska grepp som dominerar avhandlingen utgörs av att begreppet skoldemokratierfarenheter är den beroende variabeln som analyseras i förhållande till

tre oberoende variabler; kön, könskontext och programkaraktär. Det innebär att Jormfeldt vill pröva om skoldemokratierfarenheterna skiljer sig mellan män och kvinnor, om skoldemokratierfarenheterna påverkas av andelen män i en klass och om skoldemokratierfarenheterna påverkas av om den aktuella programkaraktären har ett manligt eller kvinnligt kodat innehåll (där program som fordonsteknik exempelvis har ett manligt kodat innehåll medan vård- och omsorgsprogrammet kan sägas ha ett kvinnligt kodat innehåll). Jormfeldt utvecklar ett par hypoteser i detta sammanhang:

H1: Skoldemokratierfarenheterna blir sämre ju fler män det finns i undervisningsgruppen.

H2: Skoldemokratierfarenheterna blir sämre i manligt kodade programkaraktärer än i kvinnligt kodade programkaraktärer.

Den analytiska ansatsen kompletteras dock också av att Jormfeldt även vill belysa ett antal sekundära effekter av elevernas skoldemokratierfarenheter. Då vänds det på steken och skoldemokratierfarenheter blir till en oberoende variabel som sekundärt tänkes påverka elevernas lärande (i undersökningen mätt som betygsnivå) respektive elevernas uttryckta röstningsambition (dvs. om man i framtiden har för avsikt att delta i allmänna val). I denna del ställs en tredje hypotes:

H3: Det finns ett positivt samband mellan elevers skoldemokratierfarenheter och deras röstningsambition respektive deras betyg.

Metodmässigt använder sig Jormfeldt av en enkätstudie där samtliga elever i avgångsklasserna på gymnasiet i Kronobergs län under läsåret 2008/09 tillfrågades. Svarsfrekvensen var 61 % och sammanlagt besvarades enkäterna av cirka 1.500 elever. Med hjälp av enkätfrågorna konstrueras tre index, ett för varje dimension av skoldemokratierfarenheter (inflytandeindex, diskussionsindex och rättssäkerhetsindex). I avhandlingen görs ingen kvalitativ analys (exempelvis för att komplettera resultaten av enkätstudien) utan avhandlingen baseras på en enda

enkätundersökning.

Svensk gymnasieskola problematiseras ofta i termer av att eleverna gör socialt skiktade programval. Det finns exempelvis en mycket tydlig könssegregering i valet av gymnasieutbildning där det i flera fall existerar program som antingen är starkt manligt eller starkt kvinnligt dominerade. Gymnasieskolan har också ofta beskrivits som en socialt segregerad institution där olikheter i elevernas studieförutsättningar, studietraditioner och social position har ett starkt genomslag. Jormfeldts studie visar i denna del på delvis förbluffande resultat. För det första framgår det av studien att det råder totalt sett små skillnader mellan män och kvinnor när det gäller deras erfarenheter av skoldemokrati. Både män och kvinnor upplever sina skoldemokratierfarenheter på ett likartat sätt. För det andra, vilket kanske är än mer överraskande, kan inte Jormfeldt hitta några större skillnader rörande elevernas skoldemokratierfarenheter om man jämför olika programkategorier. Eleverna på yrkesförberedande program upplever sina demokratierfarenheter på ungefär samma sätt som man gör i de studieförberedande programmen. Jormfeldt karakteriserar sin studie i dessa avseenden som en solskenshistoria. Gymnasieskolan är, gällande vardagliga erfarenheter av demokrati, inte bara jämställd utan även mer jämlik än vad man skulle kunna förvänta sig (utifrån den rådande förförståelse som finns representerad i både skoldebatt och i annan skolforskning).

Man skulle dock kunna tro att allt därmed är frid och fröjd gällande jämställdhets- och jämlikhetsaspekterna i svensk gymnasieskola. Jormfeldt fördjupar analysen ytterligare och kan, trots allt, hitta ett mer fördolt jämställdhetsproblem i den svenska gymnasieskolan. Jormfeldt noterar nämligen att elever i mansdominerade könkontexter har sämre erfarenheter av diskussion i sin skolvardag än vad de skulle kunnat ha. Klasser med stor andel män har alltså relativt sett dåliga erfarenheter av demokratisk diskussion. Men, vilket

är intressant, i studieprogram som är manligt kodade (alltså i program där man studerar "manligt" kodade kunskapsområden) är diskussionsklimatet att beteckna som mycket gott. Eller annorlunda uttryckt: i manligt kodade studieprogram är det demokratiska diskussionsklimatet mycket bra, men påverkas negativt av att det faktum att det finns många män i just dessa klasser.

Man skulle kunna uttrycka detta som att Jormfeldts analytiska grepp att isolera den oberoende variabeln könkontext (dvs. könsammansättningen i en klass) från programkategorin (dvs. det gymnasieprogram man studerar på) var ett fruktbart grepp. Om analysen enbart stannat vid att analysera programkategorin (som det ligger naturligt till att göra) hade man inte kunnat upptäcka det intressanta förhållande som ligger i att manligt kodade program har mer positiva effekter på det demokratiska diskussionsklimatet än vad som gäller i andra typer av program. Det demokratiska samtalsklimatet i exempelvis ett verkstadsprogram är i sig positivt, men till följd av att dessa program domineras av män blir diskussionsklimatet lidande. Man kan här tänka sig att det i yrkesprogram med ett manligt kodat innehåll sker tämligen raka, tydliga och konkreta diskussioner om olika problem som behandlas i kurserna vilket av eleverna upplevs som ett positivt demokrativärde. Man upplever att ens synpunkter beaktas på ett konkret sätt och kommunikationen mellan lärare och elev är överlag uppriktig och präglad av att hitta praktiska lösningar. Tyvärr är då mansdominansen i dessa program ett problem då just denna faktor tenderar att leda till ett sämre diskussionsklimat. Ett viktigt resultat av Jormfeldts studie är att just könkontext är en högst väsentlig aspekt att beakta för den som ska analysera skoldemokrati.

När det gäller resultaten av de s.k. sekundära effekterna, dvs. att skoldemokratierfarenheter under gymnasietiden skulle leda till dels positiva effekter gällande elevernas framtida röstningsbenägenhet i allmänna val och dels positiva effekter gällande lärande (vilket

skolforskare ofta hävdar) lämnar Jormfeldt ett par iakttagelser. För det första, gällande det demokratiska medborgarskapet, kan sägas att erfarenheter av skoldemokrati inte synes påverka elevernas framtida röstningsbenägenhet. För det andra noterar Jormfeldt gällande lärandeeffekterna, att inflytanderefarenheter synes varieras negativt med mäns betyg (ökat inflytande i skoldemokratien leder alltså till sämre lärande för män), diskussionserfarenheter samvarierar positivt med kvinnors betyg och erfarenheter av rättssäkerhet (dvs. upplevelsorna av att ha blivit bedömda/betygssatta på ett rättvist sätt) samvarierar positivt med betygen för både män och kvinnor. I övrigt är det svårt att ur materialet dra några andra slutsatser rörande dessa sekundära effekter av skoldemokratierfarenheter.

Avhandlingen kretsar kring gymnasieelevers erfarenheter av skoldemokrati. Centralt i hela arbetet står begreppet 'skoldemokratierfarenheter'. Jormfeldt definierar detta begrepp tämligen smalt till att omfatta endast mer vardagliga erfarenheter av demokrati i gymnasieskolan. Begreppet bestäms, som nämnts ovan, med hjälp av tre dimensioner (inflytande, diskussion, rättssäkerhet). En grundläggande metodologisk problematik i detta angreppssätt är att kunna operationalisera dessa dimensioner och att utveckla enkätfrågor som kan fånga in gymnasieelevernas erfarenheter av inflytandemöjligheter, diskussionsaspekter och upplevelser av att ha fått en rättssäker behandling. Inflytandedimensionen mäts, för att ge ett exempel, med hjälp av fem enkätfrågor som behandlar elevernas inflytande över sådant som (1) ordningsregler, (2) matsedel, (3) inredning av lokaler, (4) innehållet i olika kurser samt (5) inflytande över arbetsformer i det vardagliga skolarbetet.

Man kan alltid diskutera och kritisera om dessa enkätfrågor verkligen bidrar till att skapa valida mått på det som ska mätas (skoldemokratierfarenheter). Jormfeldt viktat exempelvis inte de olika enkätfrågorna och inflytande över matsedeln betraktas som lika

viktigt som inflytande över kursernas innehåll osv. På samma sätt byggs diskussionsdimensionen upp med hjälp av fem olika enkätfrågor och samtliga behandlar kommunikationen mellan dels eleverna själva och dels mellan eleverna och deras lärare. Vad som då kanske saknas är enkätfrågor som på något sätt försöker mäta kommunikationen i en mer rumslig och meningsskapande kontext, t.ex. umgänget och kommunikationen i ett klassrum. Diskussionsdimensionen ska spegla ett deliberativt demokratiideal och det kan då bli tämligen torftigt att enbart försöka fånga in kommunikation i skolmiljön som huvudsakligen överföring av information mellan elever och mellan elever och lärare. Jag vill dock understryka att detta inte på avgörande sätt påverkar avhandlingens kvalitet. Det handlar om nyansskillnader och det är oerhört svårt att kalibrera och göra olika avvägningar för att få fram ett idealiskt mätinstrument. Jormfeldt argumenterar hela tiden utförligt och med goda argument för olika vägval i dessa avseenden.

Jag menar alltså, trots en del invändningar, att Jormfeldts studie tämligen väl fångar in det som är gymnasieelevernas erfarenheter av skoldemokrati i den vardagliga bemärkelse som författaren vill lyfta in i forskningen om skoldemokrati. Jormfeldt argumenterar nämligen för att det finns en särskild poäng att tala om skoldemokrati i termer av vardags-erfarenheter. Jormfeldts analys innefattar en tämligen smal avgränsning av det som utgör skolans demokratiska uppdrag. Jormfeldt definierar skoldemokratierfarenheter med följande avgränsningar:

- Skoldemokratierfarenheter berör makten över vardagstillvaron i skolan och avser inte mer allmänpolitiska diskussioner
- Skoldemokratierfarenheter berör konkret beteende i skolan och inte aktiviteter inom ramen för demokratiska institutioner (inte ens institutioner kopplade till klassråd, skolkonferenser eller elevråd)
- Skoldemokratierfarenheter berör enskilda skolenheter och inte den demokratiska

styrningen av skolan (inte ens i den egna kommunen)

- Skoldemokratierfarenheter är fixerade vid reellt beslutsfattande och inte till möjligheter att påverka det omgivande samhällets beslut
- Skoldemokratierfarenheter berör relationen individ och kollektiv i elevens anspråk på en rättvis behandling och inte eleven som medborgare i allmänhet (t.ex. i kunskaper om de mänskliga rättigheterna eller i förmågan att delta i utformningen av politiska beslut eller att kunna överklaga politiska beslut etc.).

Jag kan mycket väl förstå Jormfeldts poäng att göra denna strikta avgränsning. Demokratins innehåll och betydelse för individerna visar sig allra mest tydligt och påtagligt i hur det fungerar i konkreta och vardagliga sammanhang. Det ibland något högstämda talet om demokratins idéer och hyllningarna av demokratins institutioner, som ofta präglar skolans arbete med sitt demokratiska uppdrag, är kanske inte så mycket värt om eleverna inte kan påverka de mer vardagliga sidorna i skolarbetet. Likväl vill jag hävda att Jormfeldts avhandling hade vunnit mycket på att visserligen behålla den snäva definitionen men att även komplettera analysen med enkätfrågor som hade täckt in skoldemokrati utifrån ett något bredare perspektiv. Det hade funnits utrymme att i enkätformuläret även ställa frågor om exempelvis elevernas erfarenheter av hur man upplever skolans demokratiuppdrag rörande sådant som politiskt deltagande, mänskliga rättigheter samt kunskaper om demokratins historia, teorier och institutioner.

Den solskenshistoria (om än med en del mörka moln) som Jormfeldt tecknar rörande jämlikhet och jämställdhet i svensk gymnasieskola hade då möjligtvis blivit en annan. Skolforskningen har, som Jormfeldt själv är starkt medveten om, kunnat visa på relativt stora kunskapsskillnader mellan exempelvis studieförberedande och yrkesförberedande program. Jormfeldts poäng att

betona vardagserfarenheter i skolans demokratiuppdrag ger hennes studie en intressant och unik dimension i forskningen om skolans demokratiska uppdrag. Kompletterat med en kontrasterande analys med hjälp av ett något bredare anlagt begrepp för skoldemokratierfarenheter hade denna analytiska poäng sannolikt blivit än mer tankeväckande. Jormfeldt hade kunnat skapa utrymme både i enkätformuläret och i avhandlingstexten för detta genom att lyfta bort analysen av de s.k. sekundära effekterna (dvs. analysen av i vilken mån elevernas demokratierfarenheter leder till ett bättre lärande och till en starkare röstningsbenägenhet). Med detta då också sagt att analysen av de sekundära effekterna inte passar in i Jormfeldts annars så väl genomtänkta forskningsdesign.

Jormfeldts avhandling är välskriven och väl strukturerad. Det är lätt att följa framställningen och genomgående präglas arbetet av ett gott metodologiskt hantverk. Avhandlingen är till detta väl förankrad i den forskningstradition som behandlas. Jormfeldt rör sig i ett gränsland mellan statsvetenskaplig och utbildningsvetenskaplig forskning och avhandlingen utgör därmed ett bidrag även till samhällsvetenskapens didaktik. Avhandlingsresultaten bör få stor betydelse, inte bara för skolforskningen som sådan, utan även för praktiker i skolans värld. Jormfeldt antyder själv på flera ställen i avhandlingen att det skulle behöva göras fördjupade analyser i olika avseenden. Studier av skolans demokratiuppdrag utifrån ett jämställdhetsperspektiv synes ännu vara i sin linda och det finns flera olika uppslag i avhandlingen som rimligtvis bör leda till fler projekt inom området. Behovet av kvalitativa studier inom detta område må betecknas som mycket stort.

Docent Jörgen Johansson är universitetslektor i statsvetenskap vid Högskolan i Halmstad.
E-post: jorgen.johansson@hh.se

Scuzzarello, Sarah, 2010. *Caring Multiculturalism: Local Immigrant Policies and Narratives of Integration in Malmö, Birmingham and Bologna*. Lund Political Studies 159. Lund: Department of Political Science

Anmälan av Paul Nesbitt-Larking

Sarah Scuzzarello's thesis is grounded in a set of now-familiar challenges that have occupied thousands of policymakers and academics as well as the broader public over the past few decades: How to integrate an increasingly diverse immigrant population into the political, economic, social, and cultural fabric of existing European nation-states.

The thesis brings together a theoretical elaboration of the concept of multiculturalism with an empirical study of institutional dynamics and policy narratives related to integration in three European cities, Malmö, Birmingham, and Bologna.

Scuzzarello's argument unfolds in four principal sections: The Theory of Multiculturalism; Research Design; The Broader Setting of the Study at the Level of the Nation-state; and the Empirical Findings

THE THEORY OF MULTICULTURALISM

In her introduction, Scuzzarello notes the rise and recent fall of multicultural approaches toward integration of immigrant minorities in Europe. Her research puzzle is to explain why multiculturalism has not worked very effectively as a set of policies designed to integrate immigrants into European nation-states.

In order to open up this question, Scuzzarello returns to the theoretical bases of multiculturalism and articulates a contradiction at the heart of the theory: that between recognition and validation of cultural differences among the communities, on the one hand, and the quest for common citizenship and shared national identity, on the other hand.

Her response to this challenge is to propose what she calls "Caring Multiculturalism". Bringing together the feminist critique